

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5. 15. і 25. н. ст. кожного місяця.

Ціна одного примірника 2 фен.

Вецляр, дня 5. липня 1916. р.

Па́м'яті борців за волю.

Спіть, достойні сини славної Вітчизни! Заснули ви сном велетнів на славу тим, хто ще живе, хто волю всім у своїй душі плекає. Ви сповнили свій обов'язок і тепер уже не розбудить вас ні страшний гук гармат, ні стогін мільйонів жертв сучасної війни. Ви йшли за волю—а ми за ката!.. Ви згинули за славу, край, братів—а ми?..

Товариші! хто ще мало зазнав кривди, хто ще вірить у добродійність царського правительства, нехай пригадає собі отсх безіменних героїв, відомих під іменем „Потьомкінців“. Чи не заговорить у кожного із нас сумління перед їх світлою пам'яттю, чи не встануть перед усіма нами докором їх постаті? Вони загинули за нас, за кращу будучність, за волю всіх! Де ж ми були?..

Це було 14. червня 1905. року. Дух революції вже носився в повітрі. Кожний це відчував і тільки ждали відповідної хвили, щоб викинути червоний стяг. Най-

більшими жертвами царської самоволі того часу були матроси. Вже занадто знущалося над ними начальство, занадто сковувала їх волю залізна дисципліна. Нестало снаги більше зносити утисків і всі вони як один на броненосці „Потьомкін“ підняли повстання. З найлютішими своїми ворогами, ставлениками правительства, обрахувалися по своєму й захопили владу у свої руки. Вибрали революційний комітет із самих матросів для командування й розпорядку, викинули червоний стяг і броненосець рушив на Одесу.

Саме в цю пору в Одесі розгорівся страйк (забастовка) робітників. Поява броненосця в цей момент підняла віру робітників і надала рухові нової сили. Політичні домагання робітників до пра-

Опанас Матюшенко.

вительства були поставлені рішучо. Мов блискавка, звістка про „Потьомкіна“ облетіла всю Росію. Повстання „Потьомкінців“ показало всій російській армії, що годі вже

годити своєму ворогові, пора встати й скинути з себе кайдани. Яку надію підняло в народі повстання „Потьомкінців“, памятає кожний добре, хто жив життям того часу.

Але не так склалося, як жадалося. Вороги народу більше думали про те, як знову скувати нас, ніж ми про своє визволення. Найшлися й на „Потьомкін“, ще вірні прислужники правительства, що продали нашу волю. Боячися за свою шкуру, вихованці царського правительства, почали сіяти розлад серед команди з першого дня. Вони відмовили від повстання броненосець „Георгій Побєдопосєц“ й розділили на двоє матросів на „Потьомкін“. Після цього революційному комітетові нічого не оставалося робити, як на одинадцятий день повстання йти до Румунії.

Ганьба й сором усім зрадникам народу й вічна слава революційним „Потьомкінцям“!

Нам, Українцям, тим більше дорога пам'ять цих борців „Потьомкіна“, що більшість із них були Українці, що душею цього

повстання був свідомий Українець **Онапас Матюшенко**.

Після повстання „Потьомкіна“ начальство поробило все можливе, аби зовсім загасити искри революції у флоті та затерти пам'ять про повстання. Наслало шипів на кораблі, перестало набірати Українців у чорноморську флоту й навіть переімніло назву броненосця „Потьомкін“ на—„Пантелеймон“. Але скільки воно не старалося затерти сліди революції, як жорстоко не розправилося з „Потьомкінцями“ й иншими борцями за волю,—духа революції й прагнення волі в народі не здусило. Народ знову прокидається. Вже не далеко той час, коли захитаються мурі царських палат і заблісне зірка волі пригноблених народів Росії!

Хай же пам'ять отсих славних борців промовить до душі кожного з нас і заставить стати до праці, до організації за волю, за кращу долю!

Онисим Чемара.

Хитрий хахол.

Хвалимон Харитонович, се дуже розумна людина!..

Так казали про нього всі хто його знав. Та не тільки ж і того! Він і сам себе вважав дуже розумним чоловіком. І це зовсім справедливо. Хитба ж могло якнебудь діло в селі обійти ся без нього? Ніколи в світі!..

Він мав добре горло й величезний талан балакати. Бувало хоч яку бабу перебалакає. Та що там бабу!.. Коли він схоче на сільському сході поставити на своєму, то хоч нехай там уся громада проти нього, а він таки своє зробить, он що! Тим то й не диво, що хто хотів бути в селі старостою, чи соцьким, чи навіть десятичним, то мусів насамперед поставити Хвалимонові Харитоновичеві добру „чвіортку“, тоді вже міг бути певним, що все піде гаразд!

Та що й казати! Вже коли Хвалимон Харитонович сам уважав себе за чоловіка не з останніх, то ми мусимо згодити ся з ним!..

І ось уже майже два роки сидить Хвалимон Харитонович у полоні в Німця.

Багато він побачив світа за сей час. Видав види, як то кажуть, мати ме що розказувати, як

повернеть ся, що дай Боже як найскорше, у своє село. До того ж він за час війни дістав нашивку, споважнів, та й досвіду життєвого в нього побільшало.

—Е, казав він про себе,—тепер уже мене ніхто не проведе. Я й перше був не промах, а тепер то вже й старості носа втру...

Мушу ж від себе додати, що крім того, що він, як то кажуть, не дасть собі в кашу наплювати, був він ще й надзвичайно хитрий. Хитрість то є взагалі природня прикмета всякого „малороса“, але Хвалимон Харитонович був хитрий хитрого. От же, як бачимо, він володів двома великими талантами—міг кожного перекрычати й кожного перехитрити.

Хочете—не хочете, а мусите признати, що це був чоловік не абиякий. Що ж до нього самого, то він собою дуже задоволений.

Одно його завжди мучить, що він так рано попав у полон. А чутка є, що на позиції тепер, та ще з його розумом, можна дослужити ся мало не до генерала, та й калитку чималу можна збити. Ех, дав промаха!

Та ще він ніяк не розбере, як це він нараз попав у такий табір, де тільки й балакають що

Вперед борці!

Вперед борці! Не відступаєте
Перед ненавистю юрби!
На глум ворожий не вважайте,
Гартуйте сили в боротьбі.

Свої труди на рідній ниві
Доводьте чесно до кінця;
Собі ж за щирії пориви
Не ждять лаврового вінця!

Не лаври—ні, колючі терни
На цій путі чекають вас:
Ганебний глум сліпої черні
Прийдесть ся чути вам не раз.

Та ви не бійтеся нічого,
Стопою смілою ідьте,
До ідеалу пресвятого
Тернами стежку прокладіть!

Не думайте, борці кохані,
Що всеє тратить ся ваш труд,—
Пора бажання настане:
Розкриє очі сонний люд.

І тіж сліпці, що нині сміють
Над вами злобно кепкувать,
Заміри ваші зрозуміють
І стануть вас благословлять!

К. Джерело.

Історичний календар.

14. червня (3. ст. ст.) 1722. р. помер у Глухові, тодішній столиці гетьманській, гетьман Іван Скоропадський.

Іван Скоропадський гетьманував на Україні після Мазени й гетьманував тільки для виду, бо всім заправляв тодішній цар Петро через свого доглядача. Скоропадський був чоловік старий, без волі. При ньому московське правительство ще більше обкrojіло права України. Народ, бачучи як порядкує Москва на Україні, став нарікати на Скоропадського, що він не боронить України від Москви. Це дуже добре бачив Скоропадський, але нічого не міг зробити. Він подавав прохання до Петра—ствердити права й вольности України, але замість цього вийшов царський указ, котрим заводила ся на Україні „Малоросійська колегія“ з шести великоросійських старших офіцерів тих гарнізонів, що стояли на Україні з брігадиром Вельяміновим на чолі. Вона мала кермувати поруч із гетьманом усіма справами. Цієї образи та зневаги не могло перенести серце гетьмана, він заслаб і скоро помер.

15. ч. (3. ст. ст.) 1895. р. помер український

про Україну? Та й що то за Україна? Не то що, навіть царя хочуть скинути, немов якого старосту, чи там старшину! Щось тут поганим пахне!.. І як це він отак попав ся? Цього він собі ніколи не подарує!..

І оце вже кілька днів ходить він по таборі, мов неприкаяний. Чогось дуже засмучений і рішає в голові якесь важне діло.

Нараз став. Ударив рукою себе по лобі, усміхнувся, круто повернувшись на місці й потяг до таборової крамниці. Купив собі кілька аркушів паперу, перо й чорнила й пішов до бараку.

—Ну,—думає усміхаючись,—побачимо, хто кого обдурить! Побачимо, побачимо!..

Сів коло стола, розіслав перед собою папір, умокнув перо в чорнило й почав:

Его Превосходительству
Генерал-Маіору Г-ну Коменданту Лагера
Хвалимона Харітонова Кожушко
прошеніє.

Так як я ненаходю себе націоналістом українцем і не можу примкнутися к етой організації потому што імушественними і семейними обстоятельствами тесно связан с Великоросією іначе говоря нахожусь у завісності от Русского правитель-

ства і поетому нахожусь для себя невозможним оставаться в національном лагере і убедительно прошу Ваше Превосходительство отправить меня в другой интернаціоналістическій лагерь.

Став. Подумав. Перечитав і скривив ся. Щось не подобається; дуже довге й щось не те. Розірвав написане, взяв другий лист і почав із початку:

„Імею честь покорнійше просить Ваше Превосходительство о переводі меня у другой лагерь так как я уроженець кореной Російської губернії а імено Київской а также матеріально і семейственно тесно связан с Великоросією что і дають міне повод надеяться что моя просьба будет исполнена.“

Прочитав. „Здається добре!“ сказав і ще додав:

„А еслі Ви Ваше Превосходительство не веріте что ето так то посмотріте на мене в лицо!“

В ожиданії милостівой резолюції

Хвалимон Харітонов Кожушко.“

—А, аж на душі повеселішало!

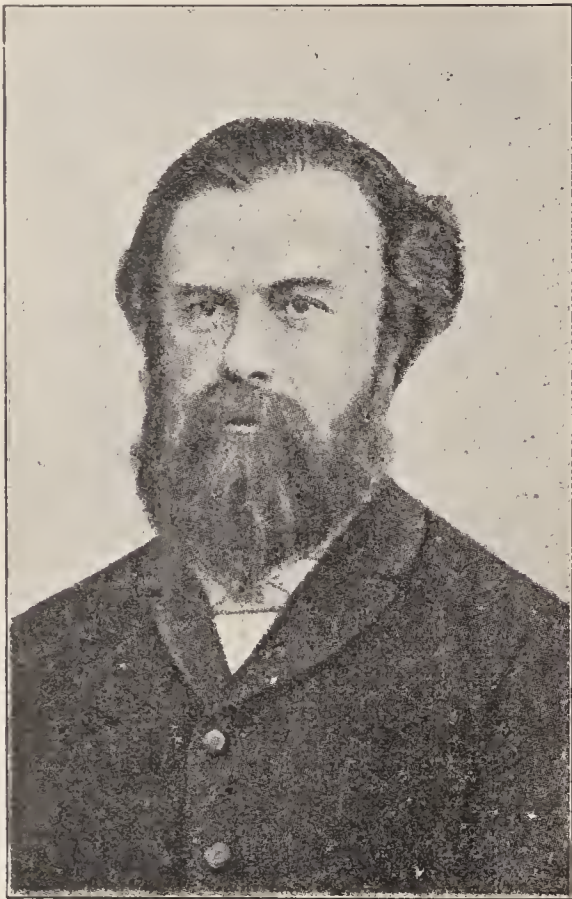
Обережно склав папір і поніс до канцелярії.

Не знаю, чи йому вдалось обдурити всіх „Окраїнців“, як він їх називав, але сам Хвалимон Харітонович був певний, що він їх перехитрив...

Трутьєв.

учений і один із найкращих діячів України Михайло Драгоманов.

Драгоманов походив із давнього козацького роду. Учився в харківському університеті.

Михайло Драгоманов (1841—1895).

теті й був професором історії на університеті в Києві. Брав участь у „недільних школах“ 1861. р. і ширив поступові думки між молодими Українцями і в Галичині і в Росії. На донос львівських москофілів до московських жандармів, Драгоманова скинули з професорів і він мусів покинути Росію. Поселився в Швейцарії в Женеві, де видавав місячник „Громада“ і книжки суспільного змісту. Аж болгарський уряд покликав Драгоманова до болгарської найвищої школи в Софії, де Драгоманов і помер.

Вихований на ідеях „Кирило-Методіївського братства“ й на останніх виводах західно-європейської соціальної науки виступив у половині 70. р.р., коли на Україні забронено українське слово й панувала густа мряка реакції.

Драгоманов поставив слідуєчі політичні вимоги: рівне право для кожного чоловіка без різниці національності й полу, неограничену свободу слова, повну автономність кожної громади в її внутрішнім життю й незалежність вільної спілки всіх громад на цілій українській землі—а попри те для національних меншостей однакове право що і для більшості. В сфері економіки жадає *переда-*

чі земель і вод і знарядів господарських у *руки робучим союзам*. Космополітизм у цілях, а націоналізм що до форми (доріг) і способів—стало висловом його переконання. В „Переднім Слові“ до „Громади“ каже: „Кожний чоловік, що вийшов із України, кожна копійка утрачена не на українську справу, кожне слово сказане не по українськи—є видаток із української мужицької скарбниці, котрий при теперішніх видатках не звереться до неї ні звідки“.

Драгоманов дав почин соціалістичному рухові в Галичині серед молоді 80. р.р., з якої вийшов найбільший теперішній письменник і діяч Д-р. Іван Франко, що недавно помер. За його впливом повстала в Галичині в 1890. р. „Радикально-демократична партія“ мужицька, якої метою було: нести в народні маси свідомість їх економічних, політичних і національних інтересів та боронити їх публічно. Ся партія охопила широкі селянські маси в Галичині, дала почин великій організації „Січ“ в кожному селі.

Так Драгоманов вніс західну культуру в наш забитий дошками світ і поставив таку програму (ціль) для нашого життя: союзна спільність (федералізм) людей нашого народу з сусідами близькими й далекими, вільність особи в усьому життю товариському, громадському (соціалізм) у справах господарських, розумовість (раціоналізм) і дійсність (реалізм) у справах науки й умілости (штуки, іскуства).

18. ч. (7. ст. ст.) 1709. р. була перший раз зруйнована Запорожська Січ.

Коли Запорожці під проводом Гордієнка з гетьманом Мазепою перейшли на сторону шведського короля Карла XII., щоб із поміччю Шведів вигнати московських правителів із України й тим вернути собі права й вольности, Петро, невдоволений на Запорожців, котрі найбільше боронили свої права й вольності, послав на Запорожжя військо, щоб зруйнувати Січ. Війська запорожського там було дуже мало, але воно боронилося дуже завзято. Тільки завдяки бувшому січовикови Галаганови, який перейшов на бік Москалів і показав їм Запорожські стежки, Москалі Січ забрали, а всіх людей перебили. Куріні й будівлі на Січі попалено, а все те, що можна було забрати з собою, забрали. Січовики, що вратувалися з цієї руїни і з під Полтави, заснували другу Січ на Олешках при устю Дніпра на турецькій землі.

25. червня 1205. року поляг під Завіхостом вел. князь Роман Мстиславич Великий.

Волинський князь Роман, праправнук Мономаха, зайняв Галичину 1199. р. й дав почин Галицько-волинській державі й династії Романовичів, що княжили до 1340. р. Був дуже хоробрий, мав найбільшу державу в сучасній Європі, підгорнув за 5 літ під свою руку Київщину й Литву, придав боярів у своїм царстві, розбив Половців, прийняв оборону православної віри по першій зруйнованню Царгорода латинянами, не прийняв королівської корони від папи Іннокентія III, а злучився з Німцями, щоб звоювати верховладу папи в Європі. Але заступили йому дорогу Поляки під Завіхостом, де він поляг перед битвою, необачно відступивши від своїх. У ній утратила Україна великого чоловіка в той час, як наступали Татари й тому не могла устояти.

По ній лишилася пам'ятка—різьблений орел двоголовний із Візантії на холмській башті в селі Білавині.

Роман Мстиславич Великий (1199—1205).

27. ч. (17. ст. ст.) 1663. р. вибрано гетьманом лівобічної України Івана Мартиновича Бруховецького.

Бруховецький був незначного роду, але він умів завоювати собі симпатію народу тим, що всім обіцявав рівність і спільність майна на Чорній Раді, де зібрала вся козацька старшина, козаки Запорозжці й чернь увесь народ—і там вибрано його гетьманом. Люди думали, що він справді буде обороняти права й вольности українського народу, але помилилися. Зробившись гетьманом, Бруховецький почав дуже утискати й рабувати народ. Щоб забезпечити себе з боку Москви, він поїхав туди на поклін, оженив ся з Московкою, вбрав ся в московський халат. Мовчав на се, що Москва з Польщею поділила між себе Україну, та прохав царя, щоб в усіх українських городах були посаджені московські воєводи з ратниками, щоб збирали самі у царську казну гроші з міщан та селян, та з „кабаків“, котрі почали заводити ся

вже й на Україні. Народ, бачучи що робить Бруховецький, збунтував ся. Тоді Бруховецький щоб прихилити до себе народ, дав наказ вирубати в пені усіх Москалів. Їх побило, але як прийшов із поміччю правобічний г. Дорошенко, зловили й його, поставили перед громадський суд, а потім убили, як собаку, прив'язавши до гармати.

27. ч. (17. ст. ст.) 1672. р. гетьманом лівобічної України був вибраний Іван Самойлович.

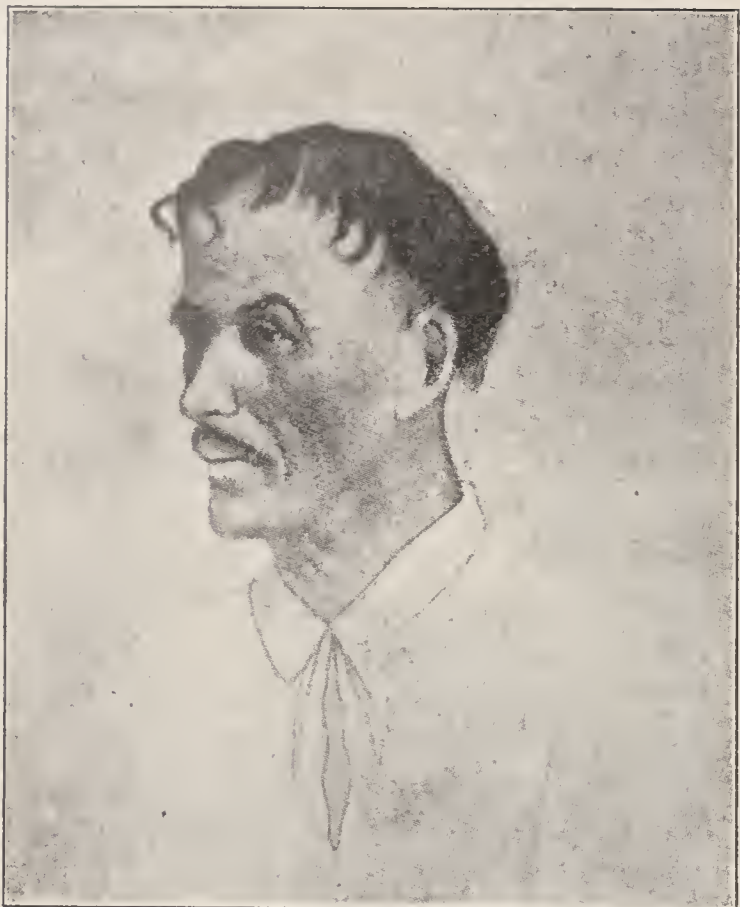
Самойлович був син попа, але людина начитана й дуже хитра. Бачучи, як московське правительство вислало Многогрішного на Сибір, бояв ся й сам попасти в гнів і тому годив Москві. Через це йому приходило ся сповняти нераз досить прикрі річч, а його прохання проти кривд Поляків на Україні зіставляли ся даремними, бо московська політика держала ся Польщі. При ньому зломлено автономію церкви на Україні і взято під московську церковну владу. Самойлович почав правити Україною самовласно—без народу. Хотів

зробити гетьманство дідинним (наслідственным) у своїм роді. Народ за це його не любив і чекав нагоди, щоб його скинути, і така нагода трапилась. В 1697. році його арештовано Московою й вислано на Сибір з родиною.

30. червня (19. ст. ст.) 1768. р. Гайдамаки під проводом Залізняка й Гонти здобули Умань.

Чотирі роки по знесенню гетьманства підняв ся на Правобережжі великий селянський бунт. Їх звали Гайдамаками, або Коліями—а сей бунт Гайдамаччиною, або Коліївщиною. Провідниками їх були Максим Залізняк і козак Іван Гонти, що був до того полковником замкових козаків пана Потоцького в Умані. Злучившись разом, вони здобули Умань, вигубили панів і Жидів та оповістили народови, що настав час повернути славне й вільне козацтво та здобути державу разом із Запорозжкам без холопа й без пана.

Катерина II зміркувала, до чого йде; вислала

Максим Залізняк.

військо проти Гайдамаків на підмогу Ляхам, що не мали сил здавити Українців. Російський генерал Гурев зловив підступом Залізняка й Гонту, і видав польській шляхті. Ляхи замучили Гонту на смерть, дручи з його живцем шкіру. Залізняка заслано на Сибір. Таким чином Росія й Польща здавили останній селянський рух за волю на Україні.

Іван Гонта.

Проводирі повстання Гайдамаків (1768. р.)

Туга за Україною.

Україно моя мила,
Дорогай нене!
До тебе таємна сила
Так і тягне мене!

Я тиняюсь на чужині
Ось уже два роки,
Моя ж душа рветь ся, лине
В ті степи широкі,

Що розкинулись без краю
Над Дніпром—рікою...
Я щодня про них гадаю
З жалем та журбою...

Заглушив би жаль глибокий,
Та не маю сили:
Як забути степ широкий,
Славнії могили?

А лани широкополі?
А гаї зелені?
Ні, мій жаль мабусть ніколи
Не покине мене...

У неволі, на чужині
Доти я проплачу,

Поки неньки України
Знову не побачу.

А так хочеть ся побачить
Хоч село те миле,
Де літа мої дитячі
Тихо пролетіли!

Там—біленькая хатина
І садок зелений,
При воротях біля тину—
Ясен височенний;

Дві верби, його сусідки,
Віти похилили,—
Все—дитинства мого свідки,
Все—для мене миле.

Як згадаю те кохане
Ріднеє кубельце,
Тяжко, тяжко мені стане,
Жаль бере за серце.

О, коли ж мене поверне
Доля на Вкраїну,
В те село благословенне,
В рідную хатину?!

1916 р. К. Джерело.

Великі Роковини (1798—1898).

(Закінченне прольоту).

Коли славний, безталанний,
Щирий батько наш Богдан
У важкій годині скликав
Запорожців на майдан,
Тямлю ніч сю як сьогодні!
Вколо нас реве Дніпро
І клекоче Ненаситець,
Камяне гризе ребро.
А в степу напроти Січи
Се не хижая сова,
А кодацька ляцька кріпость
Свої кігті висува.
У Богдана сльози в оці,
Та огоні в душі, в словах.
„Згинем, браття, або в гору
Піднесем свободи стяг!
Згинуть, нам одна дорога,
Чи в кайданах, чи в війні;
Хто ненавидить кайдани,
Тому війни не страшні!
Чи послабли ваші сили?
Потупили ся шаблі?
Чи в серцях ви погасили
Дух лицарський взагалі?“
І гучнійше хвиль Дніпрових
Крик козацтва заревів:
„Або ляжем головами,
Або вибем ворогів!“
В жовтім світлі смолоскипів,
Що горіли серед нас,
У очах козацьких блисло
Десять тисяч іскор враз.
Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, браття, той підпал,
Що підняв страшну пожежу
Аж по Буга й Сяну вал.
Гей, тих десять тисяч іскор,
То гув, браття, той розмах,
Що історію України
Повернув на инший шлях.
Бачу, бачу тії іскри!..
Мовиш: мало їх? Невже ж?
Що? На трийцять міліонів
Десять тисяч не знайдеш?
Мовиш: де нам взять Богдана?
Тільки ти придатний будь
На святе, велике діло!
Загартуй думки і груди!
До високого літання

Ненастанно пробуй крил,
А Богдан прийде як сума
Ваших змагань, ваших сил.
До великого моменту
Будь готовим кожний з вас,—
Кожний може стать Богданом,
Як настане слухний час.
Мовиш: нині, инші війни.
Ну, то иншу зброю куй!
Ум острій, насталою волю!
Лиш воюй, а не тоскуй!
Лиш бори ся, не мирися,
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не кори ся,
Хочь пропадь, але не зрадь!
Кожний думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мусиш дати ти одвіт.
Кожний думай: тут, в тім місці,
Де стою я у огні,
Важить ся тепер вся доля
Величезної війни.
Як подам ся, не достою,
Захитаю ся мовтїнь,—
Пропаде кровава праця
Многих, многих поколінь.
У таких думках держи ся
І дітий своїх ховай!
Коб лиш чистая пшениця,—
Буде паска й коровай.
Чи побіди довго ждати?
Ждати—довго! То й не жди-ж!
Нині вчи ся побіджати,
Завтра певно побідиш.
Таж не даром цвіт розцвів ся!
Чейже буде з цвіту плід.
Таж не даром пробудив ся
Український жвавий рід.
Таж не даром іскри грають
У очах тих молодих!
Чей нові мечі засяють
У правицях у твердих.
Довго нас недоля жерла,
Досі нас наруга жре;
Та ми крикнім: Ще не вмерла,
Ще не вмерла і не вмере!

Іван Франко.

Лист із України.*)

На проводи в понеділок,
В девятій годині,
Був я, брате, в Мані й Галі,
У твоїй хатині.

Маня Галю колесала,
Сльози утирала,
І про тебе, мій братіку,
Дещо промовляла.

І дала мені читати
Від тебе листочок,
А сама при тім зів'яла
Як розп'ятого цвіточок.

Прочитав листа я твого
Й зараз догадав ся,
Що ти думаєш про мене,
Що я відцурав ся...

Ні, не думай, що я такий,
Я цього не дію,

*) Сей лист редакція дістала від т. П-ко (П бат.) який одержав його від свого брата, з Полтави. Містимо його без всяких змін із дозволу власника.

Редакція.

Та на Бога покладаю
Всю свою надію...

Як жив-здоров ти вернеш ся
З горя на Вкраїну,
Може й я до того часу
Іще не загину,

То тоді все поладим,
Все буде як перше,
А зло пройде чередою
Й буде як умерше.

Маня, Галя і я з ними
Шлем тобі поклону:
Як згадаєм, де ти живеш—
Аж серце холоне.

На килими,**) що при тобі
Почали ся ткати,
Ще багато прийшлося цвіту
На їх укладати.

Пішов синій і червоний,
Білим дотикають—
І ягнячу і старчачу—
Вовну всю вкладають!..

Прощай! Твій брат . . .

**) Під килимами автор цього листа розуміє набор солдатів у Росії.

В Росії й на Україні.

Сімі полонених.
Як доносять часописі, російський генеральний штаб оповіщує, що сім'ям солдатів, котрі по своїй охоті попали в полон, гублять право на установлену законом поміч від правительства.

Вибух на фабриці.
Є чутки, що в північно західній Фінляндії став ся величезний вибух на фабриці зривчатих матеріалів. Причини вубуху й число втрат держить ся в тайні.

До Бога! Як доносять російські часописі з Москви, Синод дозволив чудотворний образ Божої

Гурев ловить Залізняка й Гонту.

обійматиме міста київської, волинської, подільської, чернігівської, полтавської та херсонської губернії. В обсяг діяльності Союзу входить боротьба з дорожнею, розвиток продукційних сил у краю

Матері з собору вислати на фронт. Недавно з великою пошаною образ однесено на Брестський вакзал, щоби їхати на фронт.

Організування громадських сил на Україні. „Новое Время“ з 19. мая повідомляє телеграмою з Києва: „Тут відбули ся збори, які мають на цілі організувати краєвий комітет Союзу міст, котрий

та справи муніципальні, господарські й фінансові. В першу чергу має зорганізувати ся статистично-господарський відділ Союзу“.

Російські робітники проти забірних планів Росії. Російська ліберальна преса жалуєть ся, що представники робітників у воєнно-промислових комітетах на чолі з Гвоздьовим виступили в обороні тої думки, що Росія має лише боронити ся, а не нападати на інші держави; далше оборони не хочуть іти російські робітники.

Перед внутрішньою війною в Росії. З нагоди переслідування громадських організацій пише „Речь“ з 16. мая: „В кермуючих кругах очевидно думають уже про момент, який наступить по скінченню війни. Там виникають побоювання, що громадські організації, які тепер працюють, захочуть функціонувати також у мирнім часі. А що в Росії панує засада „не організування“, а „розбиття громадських сил“, то в міродатних кругах виникає питання, чи не почати б боротьби проти громадських організацій уже тепер“. Говорячи про наради губернаторів, „Русское Слово“ приходить до висновку, що вони направлені не так на оборону краю, як більше, щоб напасти на громадські організації. „Від оборони до нападу—така була основна тенденція зїзду губернаторів“.

Український концерт у Петербурзі. „Биржевыя Відомости“ оповіщають, що дня 11. марта відбув ся в Петербурзі в концертній залі шкільного закладу Тенішевської, вечір української музики „Концерт Кобзарів“, уладжений поетом Сергієм Жуком при участі артистів театрів: царських, Народнього Дому, Музикальної Драми та кобзарів: І. Кучугури—Кучеренка й Ю. Кожушка, які приїхали до

Петербурга навмисне за для того, щоб взяти участь у концерті.

Арешти на Україні. „Киевская Мысль“ з 22. квітня повідомляє з Харкова: „Тут відбули ся численні труси й арешти між учениками та робітниками. Арештовані головним робом студенти, курсисти та представники кас хорих деяких фабрик.“

Становище Литовців. Льозанські „Annales des Nationalités“ з квітня подають, яко вислід конференції литовських патріотів, відбутої в Берні в днях 1.—5. марта, таку заяву: „Ми, заступники Литви, вважаємо нашим обовязком заявити, що унія між литовською й польською державою розвязана через поділ сих держав між сусідні держави при кінці XVIII. в. Отже ся унія перестала фактично й правно існувати. Литовський народ бажає з серця польському народови здобути назад собі незалежність в обсягу його етнографічних меж, але хоче бути паном на своїй власній землі й підносить енергичний протест проти всіх проб Поляків узурпувати собі законні права Литовців на Литві.“ Далі литовські провідники бажають, аби в Вільні повстав литовський університет так само, яко протест проти польських змагань. Вкінці порішено домагатися в часі мирних переговорів повного визволення Литви й відновити її незалежності.

Відрочення Думи. По донесенням із Петербурга царським указом знову відрочено Думу до 14. вересня.

Чи є в Росії конституція? З нагоди десятилітнього ювілею Державної Думи Родзянко виголосив промову з короткою характеристикою діяльності за 10. років. Його промову перервав в однім місці Марков П., крикнувши: „Ви помиляєтесь. у Росії нема жадної конституції.“

Із таборового життя.

Т Е А Т Р. В неділю, 25. червня в салі Народнього Дому заходом „Артистичної секції т-ва ім. М. Лисенка“ виставлено комедію на 5 дій, Ів. Тобілевича (Карпенка-Караго), Мартин Боруля. На сей раз т.т. актори дійсно постарали ся й вистава пройшла дуже добре. Особливо відзначили ся виконанням ролей т.т., що грали: „М а р т и н а Б о р у л ю“, „П а л а ж к у“, „М а р и с ю“ та „Т р о х и м а“. Всі інші грали теж дуже добре, крім т., що грав п о в і р е н о г о, який очевидно не вник як слід у свою ролю. „Т р е н д е л і в“ у виконанню був більше схожий на якогось жидка-підрядчика, ніж на пройдоху-аблакату, яким

його вводить автор. Тон яким він балакав також був якимось пенормальним, натягнутим, що видавало неспівісність актора.

Взагалі неса пройшла чудово й слухачі, яких у салі театру було повно, зістали ся виставою дуже задоволені. Нам лишаєть ся тільки побажати „Артистичній секції“ дальшого розвитку й успіхів на користь та на славу рідної сценічної штуки й розвагу своїх товаришів полонених!

Віче. В суботу 24. червня відбуло ся в салі Народнього Дому загальне таборове віче, на якому були порушені найболючіші питання таборового

життя, а се: відношення німецьких жовнірів до полонених, контролі бльокових кухонь, хвороба очей (трахома), яка сильно поширилася в таборі й т. ин., а далі т. Скоронше зробив огляд світових подій.

В дискусії, що дотикала ся життя в таборі, вияснила ся необхідність знання прав полонених, щоб вони потім могли їх дошукувати ся. А то склав ся погляд у цілого загалу, що полонений не має прав, а тому мусить терпіти. Товариші, це не так! Коли ви хочете, щоб вас поважали й не робили того, що вам не подобаєть ся, не пропускайте мимо ні одного факта: обговорюйте їх на вічах, між собою, аж тоді тільки ми зможемо добити ся того, чого хочемо.

Після огляду світових подій слідували різні запити, як: „Чому С. В. У. й Просвітний Відділ хотять відділення України, а не задовольняють ся автономією, як у Фінляндії, або її більшою?“ „Де буде рішальчий бій?“ „Чи виграє від цієї війни щонебудь робуча кляса“ й ин. На всі ці питання відповідав президент С. В. У. т. Скоронше.

В с у б о т у 1. л и п н я відбуло ся загальне таборове віче в справі прилучення Холмщини до Польського Королівства. Насамперед один із т.т. полонених зробив коротенький огляд історичного розвитку Холмщини, підкреслюючи при цьому стремління польської шляхти загарбати цей край. Під кінець референт звернув увагу на те, що навіть тепер, коли Дума зовсім відішлюла Холмщину в окрему губернію, коли Поляки не певні того, як складеть ся їх власне життя, вони не оставляють своїх брудних замірів, аби загарбати собі наші землі. Вони ведуть свою ганебну політику проти цілого українського народу й досягли того, що Холмщину прилучено до Польського Королівства. Що ж ми маємо робити: сидіти й ждати, чи може інтензивніше повести свою політику в обороні власних інтересів?

Розвинула ся жвава дискусія, після якої ціле віче майже одноголосно ухвалено вислати протест слідуячого змісту:

Союзіві Визволення України.

Болюче вразило нас, полонених Українців вєдлярського табору, вістка про те, що ще тепер, коли на фронтах ідуть страшні бої, коли ще не відомо навіть у чийх руках буде находитись доля того чи иншого із поневолених російським урядом народів,

над українським народом творить ся та ж сама несправедливість, яку тернів він і під російським урядом.

Прилучення Холмщини в одностайну цілість із Польським Королівством, занятим австро-угорськими військами розворушує нашу стару рану й заставляє пригадати польським верховодам старе українське преслівє: „крутіть та не перекручуйте!“

Ми, полонені Українці з усіх губерній російської України, з окрема з Холмщини, заявляємо, що цей край є історичною частиною нашої української землі. Тому ми всі рішучо протестуємо проти загарбання цієї корінно-української землі й звертаємо ся до Союзу В. У. з наказом, щоб він став із домаганням перед відповідними чинниками, аби Холмщина негайно була вилучена з одноцільного заряду з польським краєм, а натомість, щоб їй було забезпечене повне право свободного культурно-національного розвитку разом із иншими українськими землями, що знаходять ся під управою Австрії.

На волинські школи пожертвували полонені Українці: І. Т.—30 ф., А. К.—30 ф., І. Г.—30 ф., Д. Р.—30 ф., Л. К.—30 ф., Л. Ч.—30 ф., Ф. К.—30 ф., А. К. 30 ф., І. Н.—50 ф., Б. Ш.—60 ф., Н. Б.—30 ф., разом з м. 80 ф. Щира дяка товаришам жертводавцям!

ТОВАРИШІ!

Всі ви добре знаєте, що то є газета й яке значінне вона має, коли стає справжнім відгуком потреб народу, коли вислів газати стає висловом широких мас загалу. Наша таборова газета „Просвітний Листок“ може й повинна стати висловом наших думок, наших бажань! Тому ми просимо всіх товаришів: пишіть хто як думає, оповідайте про свої пригоди, критикуйте газету, критикуйте роботу, що в ній зле, пишіть, що для нас корисно, а що ні, пишіть скарги загального характеру, одним словом про все, що в кого наболіло! Пишіть і надсилайте до редакції. Можна не підписувати ся.

Редакція.

Події в світі.

(Від 15. червня до 5. липня)

Прийшла мабуть рішуча хвиля, що скаже, хто нарешті переможе. На всіх фронтах заграли гармати і всюди йдуть на осередні держави англійські союзники.

Англія почала 1. липня с. р. велику офензиву проти Німців на просторі 40 кілометрів над берегами ріки Сомми на західнім фронті, але поки що нічого важного не сталося. Англійські втрати є майже вдвоє більші від німецьких.

Так само *Франція* виспала на фронт коло Сомми цілі гурми негрів, бо білих зуживає при Вердені. Але й там, коло Вердену, під напором Німців перстень облоги звужується щораз більше мимо того, що через офензиву на всіх фронтах Французи надіяли ся ослаблення напору німецьких військ. Через те одушевлення, яке захопило Французів із початком офензив, охолело. Навіть на тайнім засіданні французького парламенту депутати-соціалісти числом 100 голосів радили завісити оружжя, коли Німеччина віддасть назад заняті французькі землі. І хоч перемогли все таки сторонники війни, хоч бої тривають далі, але з цього видно, що Франція піклується про своїх людей, цінить їх. Не те діється в Росії.

В інтересі Англії та Франції *Росія* почала найперше офензиву й вигнула лінію боевою коло *Луцька* та здобула Чернівці, а недавно й *Коломию* на буковинським фронті. Але там де стоять німецькі війська, коло *Тарнополя* й коло *Товмача* фронт не порушив ся. Захоплення Буковини є передовсім потрібне для Англії, бо вона в Румунії закупила збіжжя й треба його кудось вивезти. Але скільки то коштувало крові нашого брата?

По донесенням нейтральних газет, російські генерали при теперішнім наступі вживають зовсім по-

вої методи Брусїлова, а вона така. На місці наступу збирають багато орудій і аmunіції. По приготуванню артилерії й випущенню мільйона гранатів поступає наперед піхота. Перші 6—14 колон зовсім не мають крісів, тільки ручні гранати, що кинуті вибухають затроєними газами. Ті ряди засуджені з гори на смерть. Вони мусять дійти до ворожих окопів під огнем власних гармат. Мало з них доходить до цілі, але за ними йдуть других 12—20 колон, які вже стають лице в лице з ворогом. Тоді артилерія підіймає ще більший вогонь, так що й ці гинуть поруч із ворогом. Тоді щойно наступає властиве військо, що займає трупами застелений простір із якого усунули ся вороги. Ся безприкладна в Європі жертва людий звісна хіба в історії Росії. Се є тактика генерала Брусїлова, подиктована англійськими дорадниками „сильної крові“, що себе шанують, а нашого брата шлють на неминучу смерть.

Але чи буде з того нічого як диво—треба сумнівати ся. За п'ять неділь офензивы успіхи, відносно до зайнятих територій, дуже незначні. А між тим за цей короткий час офіційно перевірено тільки в центральнім бюрі в Києві кругло 106,000 трупів, з того 23 генерала, 26 полковників, про число ранених то й не казати. Кілько ж затаєно—довідаємо ся після війни...

І коли народ повернеть ся до дому, то мусять спитати в тих верховодів, за що то стільки крові людської пролилося, за що ціла Галичина, Волинь, Польща та Курляндія заснані трупами солдатів. Вони мусять дати на се відповідь, а коли не дадуть, то народ має право порохувати ся з ними по своєму!..

Переписка Редакції.

До нас поступила заява слідуючого змісту:
„Прошу т. редактора, а також і „Просвітний Виділ“, коли печатаєте „Події в світі“, то будьте в відношенні до обох воюючих сторін невідчужливими, пам'ятаючи те, що там іде брат проти брата. Та Німці й то пишуть не „кріваво відбили“, а „відбили з великими втратами“. „Просвіт. Виділ“ має на увазі ворога-Москаля, а забуває, що на галицькому фронті б'ють ся Українці проти Українців, а Москалів там нема.“
Хвиля.

Приймаємо до відома заяву т. Хвилі й щиро дякуємо за пораду. Просимо й на далі не забувати нас і надсилати до редакції свої уваги, замітки та поради. Зі свого боку ми додамо всіх сил, щоб наша часопись задовольняла в с'їх товорищів полоненх.

Т. П-о. Ваша стаття прийнята й піде до друку в найблизшому числі.

Оголошення.

1) Наша часопись відповідає на всі запити, допомагає т. т. віднаходити своїх братів чи родичів, що знаходяться в полоні чи то в Австрії, чи в Німеччині, містить оголошення в сій справі й т. д. Просимо т. т., коли що кому потрібно звертати ся до редакції.

2) Від 3. червня редакція „Просвітнього Листка“ виплачує своїм дописувачам по 2 фен. за стрічку прози й 3 фен. за стрічку вірша. Про те, чия праця прийнята до друку будемо кожний раз оповіщати в рубриці „Переписка Редакції“.

Заходом Т-ва ім. М. Лисенка

В неділю 9. липня (н. ст.) 1916. р.

в салі Народнього Дому таб. Вецляр БУДЕ ВИСТАВЛЕНО

Ш е л ь м е н к о - Д Е Н ь щ и к

комедія на 4 дії, - Квітки-Основаєнєнка.

Початок о 1 $\frac{1}{2}$ год. вечора.

У В А Г А!

Все і всюди пишуть по своєму, по українськи. За пів години кожний може навчитися по своєму читати й писати. Хіба це тяжко? Гляньте: И се не руське І, а вимовляється твердо так менче більше, як руське Ї. І читається як руське И. Е вимовляється твердо як руське э; за те є вимовляє ся м'яко: ї це м'яке і, н. пр. мої, твої, читається моїі, твоїі. Твердого знаку не пишеться, бо він непотрібний.

З друкарні „Союза визволення України“ у вецлярському таборі.